

**Сумський державний університет
Медичний інститут
Кафедра громадського здоров'я**

Пенсійне страхування в Україні

**Ст. викладач
Сміянова О.І.**

Пенсійне забезпечення, у рамках системи соціального забезпечення, регулюється міжнародними конвенціями Міжнародної Організації Праці (МОП), які є набором певних критеріїв для внесення змін до національного законодавства.

Конвенція МОП №102, визначає дев'ять видів соціального забезпечення, що включають пенсії по старості, у випадку втрати годувальника, по інвалідності (внаслідок загального захворювання), у зв'язку із нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням тощо.

Держави, що ратифікували Конвенцію №102, беруть на себе зобов'язання включити її положення до своїх законодавчих актів та мати як мінімум три види пенсій із сукупності всіх видів пенсій та допомоги по безробіттю.

Держави також зобов'язуються у відповідних випадках встановити норми мінімального охоплення певної частини населення, мінімальний розмір пенсії, соціальних допомог та медичної допомоги.

Пенсійна система, головний елемент якої – обов'язкове державне пенсійне страхування, є однією з основних гарантій соціально-економічного захисту, завданням якого є підтримка матеріального добробуту громадян та їхніх сімей при виході на пенсію за віком, за інвалідністю чи в разі втрати годувальника.

Пенсійна система, створювана на засадах страхування, залежить від багатьох показників соціально-економічного розвитку: від стану ринку праці, рівня та динаміки заробітної плати, дієвості соціальної, податкової, банківської, цінової та інших складових політики держави.

Законодавство про пенсійне забезпечення базується на Конституції України, складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», закону про недержавне пенсійне забезпечення, законів, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, відмінні від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення, міжнародних договорів з пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також інших законів та нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до законів про пенсійне забезпечення, що регулюють відносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні.

Пенсійне страхування (один із видів соціального страхування) - це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності. Це одна із основних форм соціального захисту, в основі якої лежить страховий метод, тобто внесення в особливі фонди обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів господарської діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, й використання державою цих коштів для матеріального забезпечення громадян.

Пенсійне забезпечення в Україні є державною системою, яка є основною складовою системи соціального захисту населення. Міністерство соціальної політики України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпеченням державної політики у сфері пенсійного забезпечення. Управління фінансами пенсійного забезпечення здійснює Пенсійний фонд України.

Система охоплює всіх непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, виплати яким проводяться у формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій.

В Україні обов'язкове пенсійне страхування полягає у тому, що сам факт укладання трудового договору чи реєстрації особи як суб'єкта підприємницької діяльності породжує зобов'язання сплачувати визначені законодавцем страхові внески незалежно від волі працівника чи роботодавця. Відповідно до пенсійного законодавства лише наявність у суб'єкта трудового (а, отже, і страхового) стажу є підставою виникнення права на трудову пенсію за державною програмою пенсійного страхування.

У вітчизняній пенсійній системі розрізняють дві форми пенсійного страхування: **загальнообов'язкове державне пенсійне страхування і **добровільне** додаткове пенсійне забезпечення.**

Система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування яка входить до системи державного пенсійного страхування в Україні має дворівневу структуру:

- перший рівень** – солідарна система, яка базується на засадах солідарності і субсидування та виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду;
- другий рівень** – обов'язкова накопичувальна система, яка базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат.

Солідарна пенсійна система страхування не витримує демографічних ризиків. Тому для того, щоб компенсувати майбутнім пенсіонерам, які, працюючи, не зможуть забезпечити собі достатній рівень пенсії, і вводиться обов'язкова накопичувальна система як гарантія того, що після досягнення пенсійного віку людина не залишиться без засобів до існування і як одна з форм зменшення ризику пенсійної системи, оскільки солідарна система більш чутлива до демографічних ризиків, а накопичувальна система більш чутлива до фінансових ризиків.

Запровадження накопичувальної системи дозволить поліпшити матеріальний стан майбутніх поколінь пенсіонерів, які без запровадження накопичувальної пенсійної системи не змогли б отримувати пенсії в достатньому розмірі винятково за рахунок солідарної пенсійної системи. Зазначені кошти належатимуть тільки застрахованій особі, а у разі її смерті – успадковуватимуться в установленому законодавчому порядку.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Закон регулює відносини, що виникають між суб'єктами системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Дія інших нормативно-правових актів може поширюватися на ці відносини лише у випадках, передбачених цим Законом, або в частині, що не суперечить цьому Закону.

Виключно цим Законом визначаються:

- **принципи та структура системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;**
- **коло осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню;**
- **види пенсійних виплат;**
- **умови набуття права та порядок визначення розмірів пенсійних виплат;**
- **пенсійний вік чоловіків та жінок, при досягненні якого особа має право на призначення пенсії за віком;**
- **мінімальний розмір пенсії за віком;**
- **порядок здійснення пенсійних виплат за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням;**
- **порядок використання коштів Пенсійного фонду та накопичувальної системи пенсійного страхування;**
- **організація та порядок здійснення управління в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.**

Право на отримання пенсій та соціальних послуг із солідарної системи мають:

1) громадяни України, які застраховані згідно із цим Законом та досягли встановленого цим Законом пенсійного віку чи визнані інвалідами в установленому законодавством порядку і мають необхідний для призначення відповідного виду пенсії страховий стаж, а в разі смерті цих осіб - члени їхніх сімей та інші особи, передбачені цим Законом;

Право на отримання пенсій та соціальних послуг із солідарної системи мають:

2) особи, яким до дня набрання чинності цим Законом була призначена пенсія відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення" (крім соціальних пенсій) або була призначена пенсія (щомісячне довічне грошове утримання) за іншими законодавчими актами, але вони мали право на призначення пенсії за Законом України "Про пенсійне забезпечення" - за умови, якщо вони не отримують пенсію (щомісячне довічне грошове утримання) з інших джерел, а також у випадках, передбачених цим Законом, - члени їхніх сімей.

Право на отримання довічної пенсії та одноразової виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування мають застраховані особи і члени їхніх сімей та/або спадкоємці на умовах та в порядку, визначених цим Законом.

Особи, які не підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню, але добровільно сплачували страхові внески в порядку та розмірах, встановлених законом, до солідарної системи та/або накопичувальної системи пенсійного страхування, мають право на умовах, визначених цим Законом, на отримання пенсії і соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду та/або отримання довічної пенсії чи одноразової виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування.

Загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягають:

- громадяни, іноземці (якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода України на обов'язковість яких надана Верховною Радою України) та особи без громадянства, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях, створених відповідно до законодавства України, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах цих підприємств та організацій, в об'єднаннях громадян, у фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності та інших осіб (включаючи юридичних та фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування (фіксований податок, єдиний податок, фіксований сільськогосподарський податок) на умовах трудового договору (контракту) або працюють на інших умовах, передбачених законодавством, або виконують роботи на зазначених підприємствах, в установах, організаціях чи у фізичних осіб за договорами цивільно-правового характеру;

Загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягають:

- члени колективних та орендних підприємств, сільськогосподарських кооперативів, у тому числі тих, які обрали особливий спосіб оподаткування (фіксований податок, єдиний податок, фіксований сільськогосподарський податок);**
- фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, у тому числі ті, які обрали особливий спосіб оподаткування (фіксований податок, єдиний податок, фіксований сільськогосподарський податок), та члени сімей зазначених фізичних осіб, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності.**

Загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягають:

- особи, які забезпечують себе роботою самостійно - займаються адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з отриманням доходу безпосередньо від цієї діяльності;**
- громадяни України, які працюють у розташованих за межами України дипломатичних представництвах, консульських установах України, філіях, представництвах, інших відокремлених підрозділах підприємств та організацій (у тому числі міжнародних), створених відповідно до законодавства України (якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України);**

Загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягають:

- особи, обрані на виборні посади до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, профспілок, політичних партій, які отримують заробітну плату (винагороду) за роботу на виборній посаді;

- особи, які проходять строкову військову службу у Збройних Силах України, Службі безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, а також в органах Міністерства внутрішніх справ України;

Загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягають:

- особи, які отримують щомісячні страхові виплати відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності", крім осіб, які отримують виплати у зв'язку зі смертю годувальника, та непрацюючих осіб, які отримують пенсії по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання;

Загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягають:

- військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби), особи рядового і начальницького складу;**
- батьки - вихователі дитячих будинків сімейного типу, прийомні батьки, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства.**

Види пенсійних виплат і соціальних послуг

Відповідно до Закону за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

- пенсія за віком;**
- пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);**
- пенсія у зв'язку з втратою годувальника.**

Види пенсійних виплат і соціальних послуг

За рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках Накопичувального фонду або на індивідуальних пенсійних рахунках у відповідних недержавних пенсійних фондах - суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення, здійснюються такі пенсійні виплати, як довічні пенсії і одноразова виплата.

Види пенсійних виплат і соціальних послуг

У солідарній системі надаються соціальні послуги за рахунок коштів Пенсійного фонду.

До соціальних послуг, передбачених цим Законом, належить допомога на поховання пенсіонера.

Пенсійна реформа в Україні реалізовується з 2004 року, її суть полягає в тому, що відповідальність за пенсійне забезпечення з держави частково перекладається на самого громадянина, а досягається це завдяки впровадженню трирівневої пенсійної системи.

Перший рівень – це солідарна система загальнообов'язкового державного страхування, іншими словами, та пенсія, яку отримують більшість громадян залежно від трудового стажу та сплачених до Пенсійного фонду України страхових внесків.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка також буде обов'язковою для всіх. Громадяни сплачуватимуть внески із зарплати, у підсумку це буде своєрідний депозит. Людина у такий спосіб заощаджує кошти, їх обліковують на рахунку, відповідні компанії інвестують в економіку, на них нараховують відсотки і, коли людина досягне пенсійного віку, із цієї системи отримуватиме ще одну частину пенсії. Розмір залежатиме від накопиченої суми. З цього рахунку при виході на пенсію працівник буде одержувати виплати, розмір яких буде залежати від суми коштів, акумульованих на персональному рахунку разом із виплатами із солідарної системи.

Третій рівень – недержавне пенсійне забезпечення. В Україні існують недержавні пенсійні фонди, з якими громадяни укладають відповідні договори та добровільно сплачують внески.

Суб'єктами солідарної системи є:

- застраховані особи, а в окремих випадках, визначених цим Законом, - члени їхніх сімей та інші особи;**
- страхувальники;**
- Пенсійний фонд;**
- уповноважений банк;**
- підприємства, установи, організації, що здійснюють виплату і доставку пенсій.**

Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є:

- особи, від імені та на користь яких здійснюється накопичення та інвестування коштів;**
- підприємства, установи, організації та фізичні особи, що здійснюють перерахування внесків до системи накопичувального пенсійного забезпечення;**
- Накопичувальний фонд;**
- недержавні пенсійні фонди;**
- юридичні особи, які здійснюють адміністративне управління Накопичувальним фондом і недержавними пенсійними фондами та управління їх пенсійними активами;**
- страхові організації.**

Пенсійний вік для чоловіків і жінок (які народилися з 1 квітня 1961 року по 31 грудня 1961 року) становить **60 років.**

Страховий стаж - період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок.

Розмір пенсії за віком визначається за формулою:

$$**P = Z_p \times K_c, \text{ де:}**$$

- P - розмір пенсії, у гривнях;**
- Z_p - заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до статті 40 Закону, з якої обчислюється пенсія, у гривнях;**
- K_c - коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до статті 25 Закону.**

Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків **35 років, а у жінок **30** років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. У разі виплати застрахованій особі довічної пенсії, передбаченої Законом, мінімальний розмір пенсії за віком у солідарній системі зменшується на розмір зазначеної пенсії.**

За кожний повний рік страхового стажу понад 35 років чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком збільшується на **1 відсоток розміру пенсії, обчисленої відповідно до статті 27 Закону, але не більш як на **1** відсоток мінімального розміру пенсії за віком.**

Пенсії по інвалідності

1. Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності страхового стажу, передбаченого статтею 32 Закону.

Пенсії по інвалідності

2. Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

3. Пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання призначається відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності".

Розмір пенсії по інвалідності

Пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах:

- інвалідам I групи - 100 відсотків пенсії за віком;**
- інвалідам II групи - 90 відсотків пенсії за віком;**
- інвалідам III групи - 50 відсотків пенсії за віком, обчисленої відповідно до статей 27 і 28 Закону.**

Порядок виплати пенсій

Пенсія виплачується щомісяця організаціями, що здійснюють виплату і доставку пенсій, у строк не пізніше

25 числа місяця, за який виплачується пенсія, виключно в грошовій формі за зазначеним у заяві місцем фактичного проживання пенсіонера в межах України або перераховується на визначений цією особою банківський рахунок у порядку, передбаченому законодавством.

Пенсії виплачуються без урахування одержуваної заробітної плати (доходу) або пенсійних виплат з накопичувальної системи пенсійного страхування чи пенсійних виплат із системи недержавного пенсійного забезпечення.

Право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника відповідно до Закону України «[Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування](#)» мають:

непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які були на повному його утриманні та одержували від нього допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування:

- **чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є особами з інвалідністю або досягли пенсійного віку та мають необхідний страховий стаж, визначені статтею 26 Закону;**
- **діти померлого годувальника (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) до виповнення ними 18 років або старшим цього віку, якщо вони стали особами з інвалідністю до досягнення 18 років;**
- **діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, а також професійно-технічних, вищих навчальних закладах до закінчення такими дітьми навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років;**
- **діти-сироти до досягнення ними 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні;**
- **чоловік (дружина), а в разі їх відсутності – один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника, якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років (незалежно від віку і працездатності)**

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

